

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Богодіній – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

№16

РОМАНІ Я²

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК
РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІЛЕ

Ціна деговірна

середа, 13 листопада 2002 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

СТО РЯДКІВ ЖУРНАЛІСТА - В НОМЕРІ!

ДЖІ КЕЦІ АВАСА ФАДІМЕ (ПАГОМЕ)?

Доки будемо мврэнүши?

Доволі важко було відповісти на це запитання. Його руба поставив один з мешканців ромського двоповерхового будинку по вулиці Прикордонній в Ужгороді. Не краще становище в багатьох квартирах інших жителів обласного центру з числа ромів. Та їх не лише іх. Наразі дізналася: годи звертатися в рані високі служби, які відповідали за тепло в наших домівках, аби отримати інформацію. Заплановано на цю тему брифінг для ЗМІ в Ужгороді. На жаль, на прес-конференції (брифінг), який проводив заступник голови Закарпатської облдержадміністрації Юрій Чомоляк, журналістів "Романі Я" не запросили. Від колег по газетирському перу (дали прес-релє) дізналася, що, на думку Юрія Михайлова, ситуація з теплом, себто, опалювальним сезоном (станом на 29 жовтня) обнадійлива: із 112 котельень дають тепло - 85! Із 1116 будинків (в області) - опалюються 744 і тд. Однак не зовсім добре справи у житлових будинках. Мукачева, Рахова та Чопа. Але вживальняться заходи.

І про ліміти на газ, і про борги та інше говорив заступник голови облдержадміністрації. Все це правильно, але...

Питання тепла було предметом розмови і з спеціальним нарадчим членом Ужгородського міськвиконкому з участю відповідальних працівників Ужгородтелекомунального підприємства та інших спеціалістів. Власне, більше йшлося про те, що про-

тягом останніх літ ціни на опалення в обласному центрі завищенні. Відбулося ряд судових засудень. В справу втрутився і Вищий арбітражний суд. Між тим людям нікто не думав повернати переплатчені кошти або ж дати можливість ім переоформити, аби в новому опалювальному сезоні менше платити за тепло.

Моя сусідка - ромка (живемо через вулицю), вичитавши в місцевій газеті, що "опалювальний сезон в багатьох будинках запізнюються", її влада скоро дозволить користуватися опалювальними "пристроями", прибігла вияснити, що таке "опалювальні пристроя"? Дізнавшись, що це плитки, "буржуйки" й таке інше, лише спине плечими. Дожилися!

А таки правда.

Відбулася дніми й колега облдержадміністрації, де слухалось питання тепла (власне, як виконується розпорядження голови ОДА Івана Різака "Про стан готовності народного господарства області до опалювального сезону"). Про те, що робиться, аби не замерзали люди, доповідав начальник обласного управління житлово-комунального господарства пан Карташов, а також керівники Берегівського, Мукачівського міськвиконкомув, Рахівсь-

кої, Ужгородської райдержадміністрації, управління освіти і науки облдержадміністрації.

Як стало відомо, дещо вже потепліло в Чопі, Мукачеві, Рахівському районі. Нещодавно призначений голова ОДА був категоричним у своєму резоме: мерзнуть люди в "Закарпатській губернії" тому, що збої з теплопостачанням - наслідок безвідповідальності службових осіб.

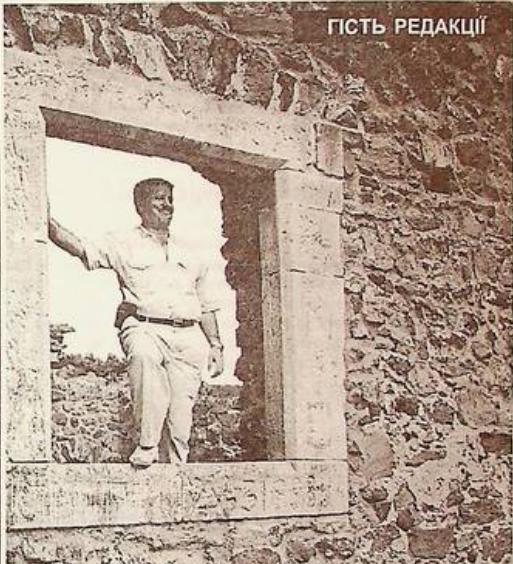
Важко не погодитися із Іваном Михайловичем.

У тисячах ромських дімівок Закарпаття лише мріють про газ, який обігріває квартири, водне опалення і т.д. Відлік заготовляють хмиз, самотужки на вдосконалених "кравчуках" та "кучмоблях" їх доставляють, сушать, ріжуть і копють. У такий спосіб готуються до "опалювального сезону". Держава навіть не потурбувалася про тих ромів, які є жертвами Голокосту, важкохорих, тих, які мають десять і більше, дітей. Хоча...

Е міськради, сільради, різні фонди і т.д., і т.п.

Завершу, бо мерзнуть руки. - В багатоповерховому будинку, де мешкаю, батерії ще й не тепились, хоч на календарі 10 листопада...

Юлія Зейкан

ПІСТЬ РЕДАКЦІЇ

Активну культурно-просвітницьку роботу серед ромів Львівщини веде голова молодіжного, історичного і культурно-просвітницького товариства ромів "Терпіні" ("Молодість") Микола Юрченко, якого ви бачите на світлині.

МЕК МАЙ ДУР БОЛДЕЛ МАЙ СІГО Е РОТА ТУМАРА ГАЗЕТАКО НЕХАЙ ДАЛІ КРУТЬТЬСЯ ЧИМРАЗ ШВИДШЕ КОЛЕСА ВАШОЇ ГАЗЕТИ

У п'ятницю (8.11.2002 р.) в Ужгороді відбулося офіційне відкриття офісу Всеукраїнської ромської газети "Романі Я". Пропонуємо увазі читачів кілька витягів із виступу на цих урочистостях.

Сергій Дъома – координатор програми "Рома України", Міжнародного фонду "Відродження" (м.Кіїв).

- Я у вашій редакції бував неодноразово. Знаю всіх її працівників особисто. Уважно читаю газету уже не перший рік. Та сьогодні хочу привітати творчий колектив, всіх читачів "Романі Я" від імені голови Міжнародного фонду "Відродження" Є.К.Бистрицького, який через непогоду долепив лише до м.Рівне, бо Ужгородський аеропорт закритий. Колектив уже має певні напрацювання, зтуртує навколо себе ромські організації області і загалом Ук-

раїни. Розширюється коло читачів.

Звичайно, сьогодні у "Романі Я" свято, але я бачу, що і журналісти, і технічний персонал заклопотані, бо йде підготовка до випуску чергового номера, який прийде до читачів уже в середу.

Хочу коротко згадати вас з тими напрямами роботи, які визнані пріоритетними на 2003 рік.

Ми будемо підтримувати всі цікаві ініціативи, зокрема освітні. Кінцева мета – щоб ромські діти вчилися в хороших школах, завершували хоча б середню освіту. (Продовження на 3 стор.)

Всеукраїнська
ромська газета "Романі Я" і для дорослих,
іле й і для моло
ді та юні.

Щоквартально для молодої генерації виходить
сторінка "Терпіні" ("Молодість"). Та й у кожному
номері газети ми публікуємо матеріали про
юнаців і дівчат, їх працю, навчання, дозвілля, про-
блеми і турботи. Читайте нас! Передплатчуйте!
Станьте добрими друзями газети.

Редакція "Романі Я".

Наш індекс:
23630

Вартість видання з доставкою
1 місяць 3 місяців 6 місяців 1рік
0,99 2,97 5,94 11,89

Яна Захарова

РОМ-ПРЕС

Чи відберуть віг закарпатців Закарпаття?

Ужгород. Останнім часом точилося чимало розмов про адміністратору (територіальну), згідно з якою Закарпаття приєднають до Галичини. Нараїз чукти розвіяли на брифінгу для представників обласних ЗМІ член комітету державного будівництва та місцевого самоврядування Верховної Ради, що недавній голова нашої облради Іван Іванович Іванчо.

Журналістам стало відомо ѹ про лист Президенту України Л.Кучмі та керівництво області, який підписали ряд обговорювані, політичних партій та русинських організацій. Отже, переважне число закарпатців проти подібних "новацій". Пан Іванчо теж запевнив представників ЗМІ, поки що Закарпаття не приєднується до Львівщини. Проект Закону "Про адміністративно-територіальний устрій України" на сьогодні не передбачає цього.

Брестово стало місцем паломництва

Мукачево. Ця історія на межі фантастики сталася у селі Брестово, неподалік Мукачева. Нещодавно, сплинуло в лісі бук, який мав до п'ясотніх літ, в середині спилля дерева лісоруби побачили зображення хреста.

Настоятель Свято-Лільської греко-католицької церкви у Чинадіївці отець Василь розповів, що частина бука місця стояла у каплиці села Бистиця. Потім її перевезли у Чинадіївку. Іншу частину букового дерева з хрестом вірники дали православній громаді.

Отець Василь, який має лісотехнічну освіту, запрошує науковців Ужгородського національного університету, інших вузів вивчити це диво.

Роми теж сумують і співчують**Софії Ротару**

Ужгород. Чимало концертів за участі народної аристки України Софії Ротару та ансамблю "Червона рута", яким керував упродовж десятиліть її чоловік Анатолій Євдокименко, відбулося в Ужгороді та інших містах Закарпаття. Смерть народного артиста України Євдокименка сумом обізвалася в серяках не лише ромі - музикантів, які знали цього величного артиста особисто, й всіх шанувальників творчості цього колективу та його беззмінного керівника.

Новий начальник міліції в Закарпатті - варяг із Києва

Ужгород. Шостого листопада губернатор області Іван Різак представив працівникам управління міністерства внутрішніх справ України в Закарпатській області нового начальника - Петра Пилипчака. Він у край прибув із Києва, де обіймав посаду заступника начальника з боротьбою з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ.

Попередній закарпатський міністр очолив відповідне управління в Луганській області.

Як і кілька попередніх начальників, Петро Пилипчак здобуватиме в Закарпатті високий чин генерала.

На Львівщині відбулася ротація прокурорів

Львів. Олексій Козачук, котрий займає посаду прокурора Львівської області, призначений заступником прокурора Львівської області. Прокуратура Львова очолив Володимир Гураль.

Депутат Тягнибок - чоловік цікавий

Київ. Народний депутат України від фракції "Наша Україна" Олег Тягнибок заявляє, що за ним слідкують і прослуховують його телефонні розмови. Про це він сказав у вітвіорі у Львові на сесії обласної ради. За словами депутата, протягом останніх днів за ним віддається зовнішній нагляд і хтось прослуховує його телефонні розмови. "Я консулютуюсь із спеціалістами, і вони підтвердили мені, що моє персоною хтось зацікавився".

Політ "Беркута" над селом Петрівка

Одеса. Посиленій режим охорони громадського порядку в 7-тисячному селищі Петрівка Іванівського району введенім Управлінням міністерства внутрішніх справ у Одеській області. Вулиці селища патрулюють наряди міліції, в тому числі 3 екіпажі "Беркута". Координує діяльність правоохоронних органів заступник УМВС в області Валерій Бабенко.

Такі заходи правоохоронцям довелося прийняти після жорсткої сутички місцевих жителів у барі "Реванш". Внаслідок бійки між 4 романами та іншими відвідувачами бару був смертельно поранений юнак, але трох було госпіталізовано.

На зборах жителів Петрівки, які провів голова селищної ради Микола Стайков, було прийняте рішення про виселення 16 ромських сімей (57 осіб) з селища. Після цього один покинutий ромський будинок було підпалено, а в інших побито шибки на вікнах, знищено домашній скарб.

За фактом завдання важких тілесних ушкоджень (ст.121 ч.2) порушені кримінальна справа. Підозрюються у вчиненні злочину 18-річний Яків Бурля, 31-річний Микола Цінна, 22-річний Артур Бурля і 32-річний Андрій Цінна. Крім того, порушене кримінальну справу за фактом хуліганських дій учасників зборів і ще одній кримінальну справу за фактом збиту наркотиків одними ромом.

Слідні дії координує перший заступник начальника УМВС України в Одеській області Геннадій Подрайко.

"Наша Україна" почала "мочити"**Мегведчука-молодшого**

Львів. Депутати Львівської обласної ради створили комісію по вивченю діяльності Державної податкової адміністрації у Львівській області. Таке рішення прийнято на позачерговій сесії облради. Воно стало одним з питань про соціально-політичну і криміногенную ситуацію в області.

АГОР КЕРДІЛАС ЛА ПРОГРАМАКЕ RIPPLE АНДО ЛОНДОНО**ФІНАЛЬНА ЗУСТРІЧ УЧАСНИКІВ ПРОГРАМИ RIPPLE В ЛОНДОНІ**

Два роки тому Міжнародна спільнота з захисту прав меншин у Лондоні започаткувала проект "Вплив ромів на політику і практику у місцях Центральної і Східної Європи".

Мета Програми RIPPLE - підготувати конкурентоздібну ромську молодь у сфері права, мас-медіа, освіти й менеджменту.

потягу і просто вокзalu місто Лондон бачив лише частково.

Цього разу мені почастило бути в Лондоні 6 днів. Представники Міжнародної групи організували нам екскурсію по місту Лондон. Мене вразила масштабність, чистота, незвичайна архітектура і гостинність столиці Великобританії. Це - великий морський порт у пониззях річки Темзи, а через річку височіє знаменитий Тауерський міст, який збудуваний у 1894 році:

Познайомилися також з найдавнішими архітектурними пам'ятками, такими як замок-фортеця Тауер (1078), Вестмінстерська абатство (13 ст.), собор св. Павла (1675-1710), Будинок Британського музею (1823-47), парламент (1840-52). Побували і в Королівському містечку. Височі над Лондоном у стилістиці місті на вежі знаменитий годинник "Біг-Бен". Ці куранти -

чудо-творіння я бачив лише на екранах телевізорів, а тепер кілька разів побачив у власні очі. Лондон весь потопає у зелені. Там, як ніде, надзвичайно багато парків. Уособленням свободи слова є з давніх часів "Гайд-парк". Тут кожен має право у будь-який час, в будь-яку пору року висловити свою думку і свою точку зору перед переходжими. У парку в невеликому озері плавають лебеді, а блочок стільки, що я не бачив за своє життя. Іх беруть прямо з руку. Ослюплюють місто вдень і вночі. Світлові режими не тільки освітлюють, але й прикрашають місто.

Фінальну зустріч "RIPPLE Programme 2000-2002" в лондонському офісі відкрив Марк Латтімер - директор Міжнародної групи по захисту прав меншин. Він привітав усіх присутніх і подякував представникам товариства, які брали участь у Програмі RIPPLE, за хорошу і плідну роботу і вручив країним товариствам дипломи. Один з таких дипломів був вручені і нашому Товариству "Романі Я", у якому сказано:

"Підтверджуємо, що громадська організація "Романі Я" працювала як повноправний і результативний партнер з міжнародною групою по правах меншин у програмі "Вплив ромів на політику і практику у 2000-2002 рр. у місцях Центральної і Східної Європи". Власноручно підписаний диплом директором Міжнародної групи по захисту прав меншин Марком Латтімером.

Наступного дня Марк Латтімер перед представниками товариств із учасниками Програми RIPPLE у присвічені будинку "Мері Вард Гауз" виступив з великою доповіддю, де наголосив, що робота не закінчується, а буде продовжуватися, особливо з ромськими організаціями.

На фінальному зібранні кожен представник товариства країни-учасниці виступив з невеликою промовою і демонстрував 10-хвилинний фільм про ту роботу, яку вони проробили протягом 2-х років.

Найбільше мене вразив фільм-мініатюра Валентини Петру з Кошице (Словаччина) і представника з Македонії Латіф Деміру про аланських ромів.

Наш невеликий фільм-сюжет про діяльність ромів, життя і побут, художню самодіяльність, виховання дітей в садках і школах, музику і танці був сприйнятий дуже тепло, і учасники аплодували стоячи.

**Roma Influence in Policies and Practice in Central and Eastern Europe
RIPPLE Programme 2000-2002**

**Chairwoman of the Board of Directors, M. Latimer
Roma Influence in Policies and Practice in Central and Eastern Europe (RIPPLE) Programme 2000-2002**

**Chairwoman of the Board of Directors, M. Latimer
Roma Influence in Policies and Practice in Central and Eastern Europe (RIPPLE) Programme 2000-2002**

З хорошими враженнями від прекрасно організованих зустрічей, й нагородою за виконану роботу Товариством "Романі Я" повернувся в Ужгород. І впевнений, що нашу роботу помітять ще не один раз. Адже наша Товариство не сидить, склавши руки, а весь час у пошуках творчої роботи, активно і плідно працює, намагаючись втілити в житті усії свої задуми.

Аладар Адам,
учасник фінальної зустрічі
Програми RIPPLE

**Литвин пітвтердив
інформацію про
невтішні для
України висновки
американсько-
англійської комісії**

Київ. Україна не надала підтвердження доказів того, що вона не продавала радянські установки "Кольчуга" в Ірак, вважають члени американсько-британської експертної комісії, яка перебувала в Україні в жовтні. Про це повідомив голова Верховної Ради Володимир Литвин в інтерв'ю журналістам після зустрічі з послом Великобританії Робертом Брінклі.

Співпраця виявилася корисною

У номерах "Романі Я" від 10.04, 24.04, 15.05.2002 р. було опубліковано серію статей під назвою "Роми-аутсайдери" Пітера Годвіна (світлини Томаша Томашевського), які рецензії газет надіслав колишній ужгородець, журналіст радіо "Свобода" доктор Імре Кардашинець. Читачі вдячно сприйняли ці публікації.

Дніами на адресу редакції надішов лист із США.

Шановна редакція!

Для мене несподіванкою було, що редакція так оперативно подала своїм читачам надіслані мною матеріали, більше відомого про звітність про відомих діячів національно-визвольного руху Закарпаття. Можливо, що і надішлемо в перспективі. А на час даку за цікавий матеріал про ромську школу.

Бітаю ваш творчий колектив.
З повагою, доктор Імре Кардашинець

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

Будемо тепер підтримувати не тільки недільні школи, а й подальше навчання у вузах.

Серед проблем - підтримка соціальних ініціатив, діяльності ресурсних центрів. А також медичних центрів для надання допомоги ромському населенню, співробітництво з програмами охорони здоров'я за підтримки органів влади.

Скажу, що у січні 2003 року розпочнуться конкурси проектів за програмою "Роми України" за пріоритетними напрямами, про які мовив вище.

Будемо також підтримувати

Сергій Дьома - координатор програми "Роми України" Міжнародного фонду "Відродження" (м.Київ).

Вадим Чепурнов - керівник ресурсно-інформаційного центру (м.Ужгород).

Артур Гомонов - віце-голова "Циганської діаспори" (Білорусь м.Мінськ)

Аладар Пап - голова ромського культурно-просвітнього товариства "Ром Сом".

МЕК МАЙ ДУР БОЛДЕЛ МАЙ СІГО Е РОТА ТУМАРА ГАЗЕТАКО НЕХАЙ ДАЛІ КРУТЬЯТЬСЯ ЧИМРАЗ ШВИДШЕ КОЛЕСА ВАШОЇ ГАЗЕТИ

культурні поїздки на семінари, конференції, конкурси тощо.

Ось так коротко я охарактеризував нашу діяльність на майбутній рік. Додам тільки одне: всі проекти, подані пізніше оголошеної дати завершення конкурсу, не будуть розглядані. Оперативна інформація розміщена на сайті нашого фонду.

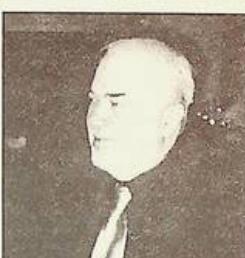
Вадим Чепурнов - керівник ресурсно-інформаційного центру (м.Ужгород).

- Газета переїхала в новий офіс у район Шахта. Поруч із вами вже у іншому будинку навпроти через вулиці проживають роми зі своїми турботами, добрими і сумнimi вістками. Це ваші читачі. Вітаю колектив з цим подією. Хочу вірити, що наші контакти міцнішатимуть, а проблеми будемо вирішувати разом.

Артур Гомонов - віце-голова "Циганської діаспори" (Білорусь).

- Радий вітати вас, шановні колеги! і друзі від ромів Білорусі, які читають вашу газету, хоч і не periodично. Але я думаю, що після цієї поїздки до вас, з вашим виданням систематично ми будемо знайомитися через Інтернет. Що хотів би сказати? Нам вкрай необхідно налагоджувати тісні контакти, обмінюватися зернами досвіду. Ми багато чому навчилися, збиралося і записуючи свідчення тих ромів, які пережили Голокост. Той факт, що понад 500 ромів отримали виплати з міжнародних фондів, свідчення тому.

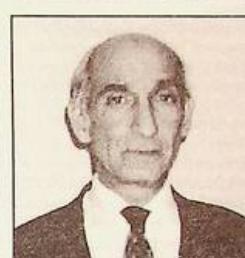
Ми поки що не можемо дозволити собі випуск газети. Ви знаєте, яка сьогодні обстановка у Білорусі, позиція президента Лукашенка. Й дінавісні з С.Д.Оми, що у фонду "Євразія" працює українсько-білоруський проект. А загалом сплікавання з колективом редакції, запрошення взяти участь у відкритті но-

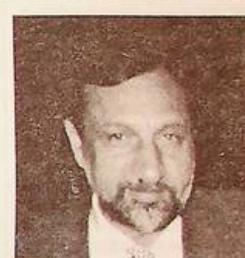
Тиберій Горват - голова Закарпатського товариства по захисту ромів "Унг-ромен".

Еміл Пап - голова обласного ромського товариства "Амаро Дром".

Ернест Бучко - заслужений працівник культури України, голова благодійного фонду "Прапіле".

Аладар Адам - шеф-редактор газети "Романі Яг".

вого офісу - хіба то не ознака признання?

Аладар Пап - голова ромського культурно-просвітнього товариства "Ром Сом":

- Мене можна вважати постійним читачем газети. Читаю її члени нашого товариства. Отож з переходом у нове прізвищенню умови праці попілшилися. А це має привести до поліпшення змісту газети, її оформлення.

Користуючись нагодою, що присутній на цих урочистостях представник фонду "Відродження", я поділюся кількома проблемами. Чи передбачається у Дорадчій раді (Ромського борду) зміни? Я пригадую, що пану Бистрицькому пропонувалося створити такий борд у Закарпатті.

Сергій Дьома:

- Відповідаю вам, пане Аладаре, що у нас програма всеукраїнська, що є складовою 35 подібних фондів Сороса. Штаб-квартира знаходиться в Нью-Йорку і Будапешті. Склад Дорадчої ради визначає Правління. Я можу тільки внести пропозиції стосовно окремих осіб-членів борду.

Тиберій Горват - голова Закарпатського товариства по захисту ромів "Унг-ромен".

- Не гостем я приходжу в "Романі Яг". Соди сьогодні прінсип купу проблем. Вважаю, що газета повинна опублікувати дівчі з них. Найперша моя турбота - продовження навчання студентів. Во входить та, що на отримання стипендії на навчання претендують нові особи. А мік тим ті, які провчилися двадцять років, залишилися поза навчанням через те, що їм не були видлені кошти. Веду мову про О.Кавуна, що провчився на медичному факультеті УжНУ два роки, а зараз байдикує, на роботу не беруть, бо не набув кваліфікації, а до армії - кілька місяців. Прошу вас, пане Дьома, щоб серйозніше підходили до цього питання. Вбачаю в тому, що ставляться спілці в колеса навчання ромської молоді, число небажаних, аби роми здобували освіту. Таку своєрідну політику - засуджу.

А ще скажу про фестивалі, конкурси. Я свого часу мав 17-хвилинний бесіду з паном Соросом, і він мені, власне, говорив, що свої особисті кошти виділяє на те, аби

розвивалася освіта ромів, розквітало мистецтво. Варто керівництву фонду "Відродження" теж критичніше ставитися до своєї роботи, прислухатися до думки низь у регіонах.

Дивно, що у фонду "Відродження" працює лише одна ромка, яка має фахову кваліфікацію - це Зола Кондур. Вона на своїй молоді плечі не може взяти всіх проблем, які накопичилися за роки.

Еміл Пап - голова обласного ромського товариства "Амаро Дром":

- Попілшуйте газету, залучайте нових читачів. Раз мова зайдла про ромський борд, то скажу таке: нехай він активніше сприяє роботі серед ромського населення.

Ернест Бучко - заслужений працівник культури України, голова благодійного фонду "Прапіле":

- Держава майже полишила ромів на самих себе. Сорос - не всесильний. В області прийнята програма "Роми Закарпаття 2003-2006 р.". Однак в ній підходи, що не впливали кардинально на ситуацію ромів. Час уже від

слів перейти до діл і впритул зайнятися розв'язанням ромських проблем, які накопичилися з тоді, коли всі жили в Союзі і перебили в незалежну Україну.

Аладар Адам - шеф-редактор "Романі Яг":

- Дякую всім присутнім за те, що вони відгукнулися на наше запрошення, поділилися думками про газету, її перспективи. Те, що для нас дорога і критика, і добре побажання. Скажу, що критики що було почуто замало. Колектив у нас складається з однодумців. Зарах працюємо і над попліщаним змісту газети, її передплатою, розуміємо, що газета не може жити без критичних і проблемних матеріалів, які прямуються "в штики". Але така непроста наша газетарська робота. Ми не скочуємо до висвітлення газетою дрібних проблем. Намагаємося не встравати у політичні баталії, коли це не потрібно. Одне слово, ми покликані докорінно змінити стереотипи у ставленні до ромів.

Витяги з бесіди зібрання підготували

Юліанна Камська,
Єва Сюрет

РОМ-ПРЕСС

МВФ радить Україніскоріше реформуватися

Київ. Україні для закріплення позитивних результатів у економіці й забезпечення стабільного економічного зростання необхідно прискорити реформи, на-голосується в заяві для преси постійного представника Міжнародного валютного фонду в Україні. Заява розповсюджена за-

висновками двотижневого візиту в Київ місії Фонду на чолі з Емануелем ван де Менінбрюгге, метою которого було проведення дискусії за новою програмою співробітництва.

В гуртожитку вирізано ромську смію

Звір'яче авбівство сталося в одному з гуртожитків Севастополя. Невідомі злочинці вирізали ромську смію - молоде подружжя і їхня 5-річна дитина були знайдені мертвими, на тілах багато глибоких ножових поранень.

Роми Таїланду - екзотика для туристів

Острів Пхукет, який славиться своєю мальовничою природою, розміщений у південно-східній частині Таїланду й має статус автономної провінції. З материком його поєднує дамба, по якій проходить автотраса. Саме сюди з'їжджаються туристи з усього світу, аби помилуватися величими пагодами, зарослими тропічною рослинністю, плантаціями кокосових пальм та узбережжям

з найчистішими пляжами та біоснажним піском, що омиваються блакитними хвильами Андаманського моря.

З найулюбленіших місць, яким надає перевагу більшість приїжджих, слід зазначити національний парк Kha Phra Thaeo, де досі збереглись незаймані джунглі, містечко Laem Phrom Ther, прославлене своєю незабутньою красою під час заходу

сонця, акваріум в Біологічному Центрі Морських Досліджень, морську плантацію перлін, де є змога побачити, як саме вирощують перлін, "тайське село" - де 2 рази на день влаштовують фольклорні вистави. I, як не дивно, поселення "морських ромів", найдавніших, як виявляється, жителів острова.

К.Алія

- Магдаліно Михайлівно, відкриття окремого ромського класу - то присміна подія для всіх. Чи не так?

- Так, я маю надію, що це лише початок. Усі учні у школі - 271, сімнадцять років тому побудовані її примищення. Школа двоповерхова, маємо водяне опалення, найбільший у районі спортзал. Громадська місія "Допомога Східній Європі" побудувала нам 2 душові кімнати. У школі трудається 34 педагогів. А поруч із українськими дітьми навчаються й ромські. До слова, у нашому селі три ромські табори: по вулиці Підгірній, по вулиці Пушкіна і по вулиці Армійській (це досить віддалений присліп). З двох перших таборів діти навчаються відоколи впроваджена загальна школна повинність.

- А пригадуєте першу зустріч із ромськими учнями?

- То було далекого 1985-1986 навчального року. В одному з класів побачила чудову шкільну газету. Зацікавилася, що малювали? Сказали - Таня Коломієць. Познайомилася з цією ученицею. Дівчина вивізла допитливою, з математичною логікою, дуже акуратна. Вирішили її готовувати до вступу в педагогічне училище. Однак за два місяці до закінчення навчання батьки вихідці підприємства на Кіровоградщині області. Таня почала там свій трудовий шлях нянячкою у дитячому садочку. Могла б бути вихователью, якби не так склалася життя.

Закінчила школу Іван, Василь, Роман і Марина Митровичі. Скаж-

"Будемо сподіватися, що наш ромський клас житиме"

Магдаліну Михайлівну знають на Іришавчині і педагоги, і батьки. Історик за фахом, вона має 34 роки педагогічного стажу. Котрій ужесь рік директором. Буквально недавно - 1 вересня цього року - шкільний дзвоник пролунав для першокласників-ромів. Відкрито свій окремий клас.

Скориставшись нагодою, я поставила Магдаліні Михайлівні кілька запитань. Стосувалися вони її сьогоднішніх учнів, колишніх вихованців. Ясна річ, із числа ромів.

Директор Білківської ЗОШ І-ІІ ступенів Магдаліна Михайлівна Семак ділиться думками про своїх вихованців-ромів.

мо, Марина успішно склала іспити за дев'ятій клас і продовжує навчатися далі. Нашиими вихованцями були Надя Ковач, Володя Гога та багато інших. Здійснилося вивізла Олена Славіта (її тато був бровом у таборі).

- Що можете сказати про учнів-ромів, які навчаються тепер?

- На сьогодні в школі 47 дітей ромської народності. Учаться у різних класах. Як уже знаєте, цього навчального року маємо свій окремий ромський перший клас. Самі батьки-роми просили. Серед них і ті, котрі трудаються у комунальному господарстві - прибирати території. Доручено вести цей клас Ользі Семенівні Балог, досвідченому педагогу з 12-річним стажем. Діти дуже люблять свою вчительку. За рахунком тут 8 учнів. Ще 8 з них класів, які не засвоїли програму.

Абсолютно окреме приміщення для першаків від школи на першому поверсі. Затишно, чисто. Свій блок. Діти дружать між собою.

- Отже, райво підтримало ініціативу відкриття окремого класу?

- Скажу так: у селі Кам'янське прийшов працьовитий новий директор. Почався своєрідний експеримент. З інспектором райво Олегом Івановичем Кертисом ми обговорили питання про відкриття окремого ромського класу. Дійсно, нас підтримали. Можливо, наша ініціатива підтримують в інших районах Закарпаття та познішим. Доводиться гадати...

- Магдаліно Михайлівно, як освоюють навчальний матеріал першокласники?

- Юлія Бумбі, Алла Бумбі, Юрій, Юлія і Світлана Левенцові (Юлія і Світлана - близнята), Рима Ко-

вач, Діана Бумбі - всі охоче беруться за навчання. Що ім вдається? Люблять читання, фізкультуру. Підготували виставку "Золота осінь". Малі роми самі зробили все вмілими руками.

- Ромські діти харчується у школі?

- Харчуються у нас безоплатно сироти і напівсироти, діти з неблагодійних сімей та позбавлені батьківського піклування. Райво і сильно допомагають коштами.

- Роми сьогодніні проблеми, турботи?

- Хотіли б створити ромський

ансамбл пісні та танці. Адже роми дуже талановиті. Віртуоз гтари - наш колишній вихованець Ерік Половинка. Ірина Олександровна Паньканинець чудово грає на піаніно. Об'єднаємо зусилля всіх, хто вміє грати, співати, танцювати і можемо мати в перспективі хороший художній колектив.

На завершення розмови сказую: "Будемо сподіватися, що наш ромський клас житиме".

Розмовляла Юліанна Камська.

На світлині: Діти одного з ромських таборів с.Білки на Закарпатті.

Освіта ромських дітей залишається складною

Освіта дітей ромської національності, на жаль, не повністю вирішена. Загалом освіта людей будь-якої національності, в тому числі ромів визначається кількома факторами - загальним рівнем освіти в країні, питомою вагою грамотних людей, історичними традиціями певної групи людей, культурним розвитком, структурою сім'ї, матеріальним становищем. Закон України про загальну середню освіту розповсюджується на всіх населення, в тому числі й на ромів.

Навчання і отримання освіти ромів - питання дуже складне, оскільки воно тісно пов'язане з народними звичаями, культурою і психологою цієї національної меншини. Наймасовіші роми проживають у Тлівському, Великоберезнянському, Славському та Хустському районах, а менша у Берегівському, Виноградівському, Мукачівському, Перечинському, Воловецькому, Ужгородському та містах Мукачево й Ужгород.

Менша частина ромів працюють і отримують заробітну плату, а більшість безробітні або займаються розномінантним промислом. Тому не тільки традиції і психология впливають на питому вагу навчання дітей, але й незадовільне матеріальне становище. Це одна з головних причин того, що частина ромських дітей не відвідує школу, а бере участь у добуванні засобів для виживання й існування сім'ї. Причому інколи не дотримуються чинних юридичних законів.

Тому в наш час є велика необхідність виховувати у ромських дітей правильний світогляд під час формування особистості. Держава і ромські лідери, які створили свої громадськості, намагаються підвищити освітній рівень ромів. У районах містах Закарпаття відкрили ромські дитсадки, школи, недільні школи,

де вихователі й педагоги прищеплюють дітям любов до своєї мови, культури і намагаються поглибити знання у недільних школах.

Освіта для кожної людини пов'язана з реалізацією певної життєвої мети і позиції. Певні дослідження вказують на те, що загалом близько половини ромських сімей мають бажання дати своїм дітям тильки неповну середню освіту, не хочу відставати від інших студентів. Дякую Товариству "Романі Я", усім його працівникам за матеріальну й моральну підтримку. Після закінчення вузу мрія працювати у нашому Товаристві."

Бріттія Йонаш:

"Після закінчення Мукачівської ЗОШ № 3 вирішила поступити в УжДУ на юридичний факультет, але не пришла по конкурсу на безоплатну форму навчання. Але час вільного обмаль, бо весь час треба готуватися до вступу, вивчати закони, не хочу відставати від інших студентів.

У Товариство "Романі Я", особисто до голови Товариства Аладара Евгеніовича Адама. Мене в Товаристві підтримали і задовільнили мое прохання. Нарешті я вчуся на 4 курсі юрфаку при МАУПі, успішно складаю сесії й дякую працівникам Товариства за допомогу".

- А як ставляться до вас викладачі?

- Добре. Ми там рівноправні студенти.

- А чи займається якоюсь громадською роботою?

- Не. Но маю часу. В основному проводжу час у бібліотеці. А на віході іду в Мукачево до Ренато Балог. Я недавно вела розмову про їх навчання, громадську роботу й їхню мету після закінчення вузу?"

Свою темемницю розголосувати не хочу, але у Товаристві "Романі Я" я не прагну мати основне місце роботи. Звичайно, намагаються чимось віддати цьому Товариству, яке допомагає мені здобути вищу освіту. Сподіваюсь, що моя мрія здійсниться.

Волінка Опаленик

Свою темемницю розголосувати не хочу, але у Товаристві "Романі Я" я не прагну мати основне місце роботи. Звичайно, намагаються чимось віддати цьому Товариству, яке допомагає мені здобути вищу освіту. Сподіваюсь, що моя мрія здійсниться.

Волінка Опаленик

Ачгаде чгавора Залишенні діті

Донедавна автор цих рядків прошоро вважав, що у ромів таке ганебне явище вище взагалі відсутнє, та-кого просто бути не може, не той, як каужу, менталітет. Але...

У дитячі відділення Новоукраїнської (Кіровоградська область) центральної районної лікарні підлітки дитинки, знову мріють і плакають щирі сподівання, що цю дівчинку батьки всі ж таки заберуть до рідної домівки. Невже не знайдеться місця у великий ромський родині чарівний, смагливий красунь?

А ще каужуть маленьким розбіяшакам: "Будеш неслухняним - видамо тебе циганам, придуй і заберуть у великий мішок". Сумно, але, на жаль, у наш парадоксальний час це безнечінна фраза на буває зовсім іншого змісту, діметально протилежного. Ні, сьогодні роми не забирають чужих дітічок, матоміст вони залишають своїх...

У залишенні напризволяєше дівчинки-ромки ніжні, довгі тоненькі пальчики, наче вирізьблені митцем-скульптором.

Дивлячись на цю витончену красу, лікар (з болісним сумом) говорить: "З такими пальчиками вона не мрієні не потрібна..."

Про істинні обставини своєї відмови Оксана воліла за краще не розповідати. Втім можна було й здогадатися - нелегкі матеріальні умови. А можливо, і чоловік "модально атомізовися" пряміді відчов'я дівчинку, натомість палко бажання довгоочікуваного синчика. Але ж - рідні батько... саме тому корити невимовне бажання просто подивитися цьому ромові в очі й поблажати з ним по-чоловічому. Та, це вже справа не автора, а передусім, лідера ромської громади.

Втамлені даремними вмовляннями горе-матінки, медичні працівники рапорт, притадали подібну історію, яка трапилася в іншому відділенні кілька років тому. Загадали, що тодішня "відмовниця" також була ромкою. Порівняли факти, і дійшли висновку: так, це саме чоловік. Вона свого часу хотіла залишити щойно народжену дитину. І також доньку. Яка і тоді була їй "вкрай" непотрібна.

Вони ще пригадали: тоді у пресі вийшла невеличка публікація, і ци-

...

Заберіть малесеньку доньку, роми. Годи ганьбить себе перед людьми і громадою. Заберіть. Поки не пішо...

Юрій Лукашевський

Ніна Кирилівна Головченко не є ромкою. Вона - українка (гадже). Але Ніна Кирилівна одна з багатьох гаджів, котра без вагання і роздумів стала читачкою нашої романської газети "Романі Яг".

- **Ніно Кирилівно, знаю ви читаєте багато газет українських видань. Чому стали читачкою ще й газети романської? Що в ній знаходите для себе цікавого?**

- Якось почула інформацію по УТ-1 про існування такої газети. Далі від наших місцевих ромів чула, що можна її передплатити. Звичайно, мене зацікавило, що ж то за романська газета і про що може писати? Виршила передплатити. І ось зараз я читаю "Романі Яг" від першої сторінки й до останньої.

- **Тоді, Ніно Кирилівно, будь ласка, поділіться своєю думкою, враженім щодо цієї газети.**

- "Романі Яг" я передплатила

вже і на наступний 2003 рік. Сподіваюся, що з Нового року вона стане набагато цікавішою і читабельнішою.

Мені подобаються публікації ЮЗейкан, ЕНавроцької, А.Адама, Е.Сюрет. Зокрема, ЕНавроцька га ЮЗейкан у своїх публікаціях пошушила надто серйозні, життєві проблеми... Навіть перечитую їх по кілька разів. Звичайно, бажано, щоб все-таки було більше матеріалів про різні долі людські... Про життя молоді. Мій внук Дениска часто приходить до мене з Кровонограда, він теж із захопленням цікавиться вашою газетою. Адже є ж такі люди, котрі поруч із нашими українцями працюють у різних сферах господарства.

Аби з Нового року "Романі Яг" виходила щотижневиком і друкувала всі програми телебачення, та б мала більше перевагу і прихильників не лише серед ромів, а й серед українців, нас гаджі! Не завадали б ще, яби виходила "Романі Яг" бодай трохи у кольорі Вікнені, вона була б більше популярною і відчувався б із європейським стилем... Вона досягла б значного успіху...

- **Ніно Кирилівно, ви же одна читеете "Романі Яг"?**

- Ні, не одна. Чимало гаджі її

передплатили. До мене, зокрема, приходять з іншої вулиці, всі разом читаємо. Обговорюємо її чи інші публікації в газеті. Тим, хто приходить до мене її читати, пропонувала передплатити. Обіцяли. А я передплатила газету "Романі Яг" на 2003 рік найперша за всіх.

- **Ніно Кирилівно, біля вас живуть роми. Як живеться вам поруч з ними?**

- З ромами я живу майже все життя. Між нами міжнародних конфліктів немає. Я не можу на людину наговорювати. Цо он, мовляв, цигані Андрій з Тамарою, чи Любі, Оля, чи ще хтось з них у мене щось крадут і т.д. Але серед ромів, як і серед гаджів люди різні. Ми знаємо і бачимо, хто є хто. Бідним ромським сім'ям частенько доводиться помагати, ділиться чим можемо, намагаємося не відмовляти.

- **Спаси Вам, Ніно Кирилівно, за вашу думку про нашу газету "Романі Яг". Відчіній за те, що Ви найперша у Рівному передплатили "Романі Яг" на 2003 рік і пропонуєте це саме зробити іншим українцям.**

Ваша думка, ваше побажання до "Романі Яг" буде враховане редакцією. А Вам від усіх праці-

ників редакції газети найкращі побажання здоров'я і довголіття і щоб ще довго-довго читали нашу газету "Романі Яг".

***

А для тих, хто не знайомий з моєю співрозмовницею, хочу по-відомити, що Ніна Кирилівна Головченко - колишній старбайтер. До 14 років виходила в Одесському дитячому будинку, бо була круглою сиротою. У 14 роках, з Дитячого будинку 8 березня 1942 р. її німці вивезли до Німеччини. Лише в 1945 році радянські війська звільнили їх від рабської небові, і дівчина повернулася на Україну, у селище Рівне, де й проживає.

Як стверджує сама Ніна Кирилівна, що вона на власні очі бачила серед радянських солдат - солдатів ромської національноті. А це, шановний читачу, є ще одним доказом і свідченням того, що під час війни, разом з українцями воювали і роми, що роми теж є жертвами війни...

**Спілкувався з
Ніною Кирилівною
Головченко
Леонід Савицький,
селище Рівне,
Кіровоградської обл.**

На світлині: Ніна Кирилівна Головченко.

Церква "Девелеско дром"

Цього літа мені довелося проходити практику в ромській церкві "Девелеско дром" міста Мерефа. Про цю церкву вже писалося в "Романі Яг", мені ж пощастило збагатитися, протягом майже двох місяців новими, незабутними враженнями з ромського життя.

Що Мерефа - "ромське місто" я зрозуміла, як тільки вийшла з електрички: на вокзальній площі та на місцевому базарнику можна було побачити багато ромів. Гурт жінок, які саме іхали до Харкова, підказав мені, як слід добрatisя і, з побажаннями ромів: "Іди з Богом!", я виришала у путь на пошуки віруючих ромів Бушторенків, що живуть десь поряд.

Там, на моє щастя, зібралися майже вся родина. Мені знайомлять з родичами, показуюмо один одному все, що зібралися з "творчого доробку" Тамари Бушторенко. Вона не лише гарно співає та пише пісні на ромській мові, але намагається і віршувати на двох мовах, її твори охоче виконуються в церкві. Особливо мені запам'ятався вірш з ромського минулого.

Згодом йдемо до церкви. З собою привезла сценарій сценки "Щастя", про те, як ром Янош намагався знайти своє щастя на широких дорогах, зустрівся з багатьма ромами, але нікі не зміг стати щасливим, поки Біблія, отримана ним в подарунок, підказала, що справжнє щастя - лише з Богом... Захоплено спостерігаю, як розігрують сценку хлопці та дівчата, миттєво перевілюючись у своїх персонажів, як артистично вони грають!

Олена Марчук, м.Донецьк

ЛЬВІВ - АНГЛУНО ТГЕМ Е РОМЕНГЕ

Львів - батьківщина "першого" рома

Місто Львів від моменту свого заснування було містом-козмополітом. Географічно воно було розташоване на перехресті торгових і міграційних шляхів, а отже, воно стало оазою та домом для багатьох "мандруючих" та торгуючих народів. Лепопіл, Лемберг, Львув, Львів... Українці, вірмени, поляки, німці, серби, італійці, роми... Останні, як найбільш мігруючий народ, зрозуміло ж, не могли обійтися Львів на своєму шляху в Європу, в світ. Для багатьох з них це політичне та культурне торгове місто стало північним не тимчасовим пристанем, а справжнім домом на кілька сот років.

Олександрович, яке було досить поширене серед ромів, котрі віддавали мешкали на території Литовського Князівства.

Більше ім'я Евки та її чоловіка у магістральних книгах не згадується, про те є багато цікавих фактів з життя інших львівських ромів. Зокрема недорозпорядко згадується ім'я такого собі Грицька Циганника. Перший випадок, коли його ім'я з'являється на сторінках книг, є досить прикметним - Грицька Костешевського, при цьому були свідки, і кривдник було покарано. Пізніше прізвище Грицька Циганника з'являється у записах, як свідка у справі якості Козожицької. Цікавим для дослідження пошуку ромів у Львові є факт грошової суперечки між Грицьком та Богомягловським Братством. Суд магістрату вирішував, чи винен Грицько Братству 146 злотих і 2 гроши. Для цього йому довелося надати суду певне доручення, яке,

очевидно, свідчило про ділові, можливо, торговельні стосунки між двома сторонами.

Ще один цікавий факт побуду ромів у Львові датується 29 липня 1641 р. Тут з'являються нові "дійові особи", які, можливо, були родичами вищезгаданого Грицька. Анна Райська подала позов до суду на дружину Матвія Циганника, за те, що та його поширила їх в тому, що ті покрали її качок. Циганкова за це вдарила Райську в плече. Суд не визнав вини Циганкової, оскільки та просто штовхнула позивачку, а не побила. Ця звичайнісна побутова сцена, підтверджує той факт, що позивачка і свідок були знайомі, отож, наспільні, ромська сім'я жила безпосередньо в місті, звичайним міським життям, яке супровод-

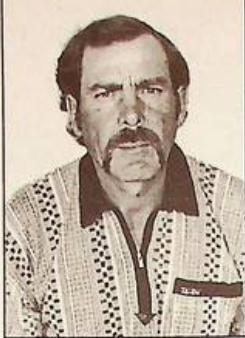
що це був вияв етнічної самовідомості. Можливо, хтось хто мав контакт з циганами, але не був циганом, почувши неодноразово слово "ром" стосовно цього человека, почав використовувати його як прізвисько?

Як бачимо, львівські роми були повніцією складової життя старовинного торгового міста. Львівські цигани середини XVII ст. напевно не були міщанами, але через те, що давно мешкали у місті, були цілком адаптовані до його умов. Прикметним є і те, що львівські цигани не піддавалися асиміляції, про що говорить хоча б той факт, що серед різноманітного міського люду мешканці міста їх вирізняли та ідентифікували за національною належністю.

Цікаво, що цигани, котрі жили у Львові в XVII ст., не мали звичного сьогоднішнього, безпідставно-негативного ім'я, вони були повноправними громадянами багатонаціонального багатокультурного міста. Строкатою барвою на його палітрі вони залишалися до початку Другої світової війни. Дали в історії ромів, як і в історії взагалі настала чорна смуга... Роми, котрі живуть сьогодні у Львові, не є нащадками вищезгаданих, вони прийшли сюди в середині ХХ ст. - зі сходу України та Росії їх гнав на Захід післявоєнний голод, та розоруха. Зрештою, за досить короткий час і вони стали органічною складовою життя міста, і для них Львів став справжнім дном.

Марта Швець,
за матеріалами книги
Леха Мруза

"Dzieje Cyganów-Romów w Rzeczypospolitej XV-XVIII w."
"Wydawnictwo DK, Warszawa, 2001.

Гой (соб) те авес бахтало Щоб щасливими бути

Цікви молока весело падали у дійницю: дзінь-дзень, ховачаючи відрі разом зі своїм теплом і теплою рук ще зовсім молоденчих ромських дярочок Людочки і Тай (рідини сестри), ніби відвідали секунди, хвилини, роки, іхні літа молоді.

Людочці двадцять один рік, та вже вісім років працює дяркою у спльського підприємства імені Чапаєва. Сестри Тай 15 років, працюють дяркою лише один рік.

Дівчатка пам'ятують, як із заудрістю поглядали на свою маму, яка теж відпрацювала на цій же фермі дяркою понад двадцять років, коли поверталася ввечері додому.

В уяві дівчаток це уособлювало щось величне... Вони після навчання у школі, ходили до мами на ферму допомагати. Людочка

старається все зробити до ладу, щоб мамі було приємно, тож вирішила залишити навчання в школі і у своїй тринадцять років розпочала життєвий шлях... І ось восьмий рік працює дяркою, допомагає своїм батькам, сестричкам і братикам найменшим, котрі ще ходять до школи, бо мама хворіє, потребує підтримки, адже у сім'ї їх семеро дітей... Звичайно, зароблена копійчина у цій багатодітній сім'ї не є зайвою.

Та коли запищела Людочка, чи не важко працювати? То уникну відповіді. Лише прижмурить свої очі і лагодно усміхнеться.

Бути дяркою, звісно, не легко, - відгукується завдючий фермою Олександр Миколайович Мельниченко. - Щодо ось цих циганських дячок-дярочок Люди і Тай, не кривлю душою, пишуся! Якби у мені на фермі було більше таких дярок, як ось ці циганочки, не було б жодних проблем. Дівчата - чесні, порядні і працьовиті!

Чи не тому так відгукується про них Олександр Мельниченко, бо помчався у дівчат неабиякі, прекрасні риси... Звичайно, Людочка і Тай змалечку не звикли

робити свою роботу будь-як. Як

на фермі, так і вдома усюди чистота і порядок...

Принесуть на плачах сіна для своїх корівок, вернуться і підбирасть все до стеблинки. Наведуть бля корівок лад, почистять усі. Додому час, а дівчата ще раз пробігаться біля годівниці, чи усе в порядку.

А ввечері і погуляти кортить, бо там десь ромські дівчата співають - люблять послухати та й самі спів заведутъ запілобки... А вранці - знову ферма. Мама, коли краще почувалася, теж часто допомагала донькам: сама вчила їх все робити на совість...

Що ще можна розповісти про молодих циганських дівчаток-дярок, біографія яких вміщується на аркуш паперу з учнівського зошита: народилися, навчилися в школі, працюють. На мою думку, це вже, як про кого. Завітавши на ферму, де устрівся з ромськими дівчата-ми і посліпувавши з ними, - хоч наріси пиши! Що не говорють, а мені приємно і радісно стаєвіт того, що серед ромської нації є ще такі гарні і працелюбні дівчата...

Іхні діди - прадіди були коханими людьми. Але батько - Михайло і мати - Араті Нергеш все

свое життя працювали і працюють на фермі, на землі...

Вони, хоч і велика багатодітна сім'я, та всі свої роки були хлібного колоса, як дехто називає, на різних роботах.

Різні роботи - це, здебільшого, сіва і жнива, а це нелегка санка, тяжкі вила...

У народі кажуть: щасливі батьки, чиї діти не відлетіли далеко від батьківського гніза і повторюють їхні шляхи... до праці. А у сім'ї Нергеш - від дітей працювати, зокрема Людочки і Тая, Світлана і Аня. До речі, Аня, здається, незабаром теж прийде група корівок і стане дяркою, як і її сестри.

... Це тепло, щойно видене

молоко Людочки і Тая вправно розливують по відрах, а потім швидко прямуть до кіткі, де утримуються новонароджені телята.

А ті вже чекають на них, тягнуться мордочками назустріч.

Через хвилину знову весело падають у дійницю цвіки молока: дзінь-дзень, дзінь-дзень! - відбиваючи секунди, хвилини, роки, що відділяють їхнє юність, аби переступити межу в доросле, самостійне життя.

Життя, щоб бути щасливими. Ось такі вони, ромські дівчата. Такі у них життєва позиція... Хай щастить вам!

Леонід Савицький,
селіще Рівне,
Кіровоградська область.
На світлинах: Михайлі Нергеш;
Людка Нергеш і сестра Світлана
з сином.

Нам пишуть Хотіла б оволодіти ромською мовою

Звертаюся да вас за порадою і сподіваюся на розуміння з вашою боку. Минулими вихідними мені випала нагода бути присутньою на третьому Міжнародному циганському фестивалі "Амала", який проходить у місті Києві. Там і потрапив мені в руки номер вашого журналу "Крамор". Не буду розповідати про отримані на фестивалі враження, відразу ж перейду до справи.

Річ у тим, що я дуже б хотіла оволодіти ромською мовою. Та, на жаль, я не маю знайомих ромів, під час спілкування з якими могла б візвчити. Зверталася до кійського ромського театру "Романс", ale там мені сказали, що це майже неможливо. Мовляв, роми така нація, що навчати когось вони навіть за грощі не погодяться. Під час фестивалю спілкувалася з людьми, але і вони відповіли мені так само. Я знову зузважу, що знайомих ромів в мені немає, на жаль. Але є бажання вивчити мову. Я більше року жила в Німеччині, там заплішило дуже багато другів-ромів, вихідців із копішній Югославії. Під час спілкування з ними я просто жила ромським життям. Там в Німеччині існують мовні курси ромської мови (на якій розмовляють роми в Югославії), але в мене знову ж, на жаль, не було можливості відвідувати їх.

Підкажіть мені будь-ласка вихід із цієї ситуації, він же повинен бути. Можливо, існує школа, чи є людина, яка б виявила бажання вивчити мене. Я б могла за це доглядати за дітьми, займатися з ними (в мене вища педагогічна освіта, маю 25 років), або ж оплачувати репетиторство. Німецьку й англійську мови я вже вивчила і дуже б хотіла, щоб ромська була наступною. Це мова моєго серця. Доломожить мені, будь-ласка. Дякую.

Алла Курда

НА ВАШУ КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ

Я - РОМ

До тих пір тут життю - не буде,
Як і Державі - теж не буде!

***

Не гнусь ніколи, мов лакей,
І не носиши лівері,
Дійду достойно до кінця,
Щоби не втратити лиця.

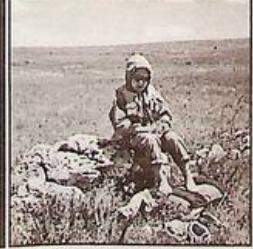
Це буде час на все на всіх,
Хто тиху гнув - візьмуть на сміх,
Хто пузга сперто пер волом -
Знайдеться місце за столом.

А хто життя спріямав,
мов жарт -

Тої слова доброго не варти,
Тої що при житті забудуть

І словом вядчності не будуть.

P.S.
Допоки сил не об'єднають люди,
Й не підуть так, як коніть
в Круті.

А ВЫ ГОТОВЫ К ПРИКЛЮЧЕНИЮ?

"Бути здоровому - значить виявити велику відданість до батьків, адже здоров'я дитини для них - найбільша радість"

Конфуцій

со своим папой, директором юношеского туристического клуба "Пилигрим" б.Бровары, Киевской области Н.А.Золотаревым, участвует во всех городских спортивно-массовых туристических мероприятиях, а также областных и региональных.

За єї маленькими плечами не только рюкзак - "рюкзак здоров'я", а вместе с этим и пример другим, которые ще не вступили в племя удивительных людей, чье имя турист, не только соревнования по туристическому многооборью и спортивно-ориентированности, но и походы.

На снимке: Цветана Золотарева, 6 лет. Крым, июнь 2002 г. Хребет Чатыр-Даг.

А.Навлянский

НАШЕ ІНТЕРВ'Ю

САСТЯРЕН НА ФЕРІ Е ДРАБА Лікують не тільки ліки

Місто Чоп - великий залізничний вузол. Перша прикордонна станція України. У 2001 році завершилася реконструкція вокзалу, який зараз набув європейського вигляду. Одночасно у місті була побудована сучасна поліклініка і стаціонарні відділення лікарні.

Пані Галино, чому виникла необхідність у побудові нової лікарні?

- Старі поліклініка і лікарня розміщувалися у непристосованих, аварійних приміщеннях. Тому під час реконструкції залізничного вокзалу були виділені кошти і для будівництва нового медичного комплексу. Терапевтичне відділення лікарні розрізане на 35 ліжок, де лікуються залишники та члени їх сімей.

- Зарах скруто з медикаментами. Чи маєте в проблеми з цього приводу?

- Ні. Лікарня забезпеченна повністю всім необхідним. Видаються безплатно за призначенням лікаря всі медикаменти, є триразове повноцінне харчування.

- Пані Галино, про вас шириться чутка, що ви не тільки лікіями лікуєте хворих, а й добрым словом і чарівною помісішкою.

- Хворим треба допомагати душою, вселяти надію на одужан-

ня, тільки разом у тандемі лікархорів можна здолати недугу.

- Чи великий у вас колектив?

- Наше відділення оч尤ює головний лікар Йосип Андrijanich. Працюють тут - старша медсестра Наталія Кримчу, шість медсестер, два кухарі, п'ять медичних сестер.

Від імені багатьох хворих, котрі лікувалися у терапевтичному відділенні Чопської залізничної лікарні, передаємо ім подяку за чуйне ставлення до хворих, за благородну і віддану працю.

З лікарем Галиною Іванівною Яворів розмовляла колишня 11 пацієнта Марія Ілліш

ГАЗЕТА ВИСТУПИЛА. ЩО ЗРОБЛЕНО?

ГУБЛЯТЬСЯ ВБИВСТВА...

У ПАПЕРАХ

Жорстока трагедія трапилася в Ужгороді 6 липня 2002 року в мікрорайоні Шахти в м.Ужгороді - вбивство рома Калмана Бучка. Газета писала на цю тему в матеріалах "Байдужість до зла", "Ніч, яка стала останньою" (газета від 14 серпня цр.). Здавалося б, на публікацію, яка отримала великий резонанс у області, відреагують оперативно правоохоронні органи. Однак цього не сталося. Тому в номері "Романі Яг" за 9 жовтня цр. вміщено звернення до Генерального прокурора України С.Піскуна та міністра внутрішніх справ Ю.Смирнова, яке підписали лідери ромських організацій м.Ужгорода: президент Асоціації ромських громадських організацій "Єдність", голова ромського культурно-просвітівського товариства "Ром Сом", голова ромського товариства "Рома", голова обласного ромського товариства "Амародром".

У цьому номері вміщено також розповіді матері молодого рома Аранки Бучко та його брата Руслана про те, що їх син у розквіті сил перед одруженням був вбитий. Він був єдиним годувальником сім'ї. Рідні сподіваються, що вбивець (або вбивцю) буде покарано, згідно з українським законодавством.

Звернення лідерів ромських громадських організацій до високих посадових осіб у сто-

лиці викликано тим, що редакцію не задовольняє відписка, яку вона отримала за підписом заступника начальника Управління МВС України в Закарпатській області М.М.Василиндра. Процитуємо цю відповідь:

"Повідомляю, Ваше звернення, адресоване УМВС України в Закарпатській області, розглянуте в спільному управлінні УМВС.

Проведена службова перевірка, в ході якої вивчена кримінальна справа, порушення СВ Ужгородського МВ УМВС за ознаками злочину, передбаченого ч.2 ст. 122 КК України.

Для повного, всебічного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи складено план проведення слідчо-оперативних заходів, створена посилена слідчо-оперативна група, діяльність якої заслуховується щоденно.

Слідчим управлінням УМВС по справі дані письмові вказівки, направлені на чимкорієве завершення досудового слідства, хід виконання яких контролюється.

Про хід розслідування кримінальної справи Вам буде повідомлено додатково.

З повагою, заступник начальника УМВС М.М.Василиндра"

З Києва надійшли такі ось відповіді. Їх подаємо.

Заступнику прокурора Закарпатської області, старшому раднику юстиції Петруні А.Л.

Копія: 88007, Закарпатська область, м.Ужгород, вул. Дендреші, 10
Закарпатська Асоціація "Експре"

ізувати перевірку викладених доводів та, за наявності підстав, вжити вичерпних заходів реагування.

Про наслідки перевірки, наведених у зверненні доводів та вжиті заходи у передбачений законом строк, прошу повідомити керівництво Асоціації "Експре".

Начальник управління, державний радник юстиції 2 класу В.І.Щоткін

Заступнику прокурора Закарпатської області, старшому раднику юстиції Петруні А.Л.

Президенту Асоціації ромських громадських організацій "Єдність"
Аладару Адаму

ревірку наведених у заяві фактів та в разі необхідності вжити заходів прокурорського реагування.

Про наслідки перевірки повідомити заявителя в установлені законом строк.

Начальник управління Генеральної прокуратури України, старший радник юстиції В.Ю.Черніков

КОМЕНТАР РЕДАКЦІЇ

КОЛИ Ж БУДЕ КІНЦЕВЕ РІШЕННЯ?

У портфелі редакції газети "Романі Яг" уже зібралися чимала купа відписок. До прикладу, начальник відділу прокуратури області повідомляє, що кримінальну справу, порушену за фактом вбивства громадянина К.К.Бучка прийнято до свого провадження слідчим відділом прокуратури м.Ужгорода. Хід розслідування взято на контроль. І далі пан Кукурік М.І. писе, що вчиненням матеріалів справи встановлено, що розслідування проводиться об'єктивно та відповідно до вимог закону, після виконання всіх необхідних слідчих дій у справі буде прийнято кінцеве рішення. Зупиняємося на останніх рядочках - кінцеве рішення.

Коли ж воно буде? По місту, області ширяться чутки, що учасники трагедії, а іх декілька, можуть вийти "сухими" з цієї страшної людської біди.

Редакція високі посадовці з столиці нашої держави запевнили, що буде "організована об'єктивна перевірка". На наш погляд, варто б відповідальним працівникам Генпрокуратури поспілтувати контроль за тим, як розглядається справа.

Редакція ж у свою чергу запевняє читачів, що вона тримає під контролем цю справу і за необхідності змушені буде повторно звертатися у Європейський Центр по захисту прав ромів.

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

Ромка Штефанко Л.В. просить роз'яснити, чи може вона, як мати трох дітей, одна з яких інвалід дитинства, отримати призначений її аліментами від батька дітей, який ухиляється від їх сплати та знаходиться в розшуку?

Відповідно до ст.76 Закону України "Про виконавче провадження" в тому разі, якщо боржник не буде встановленім і виконати рішення суду про стягнення аліментів без його участі неможливо, виконавчий документ постановою державного виконавця, затвердженого начальником відповідного відділу Державної виконавчої служби, повертається до суду чи іншого органу, що видав виконавчий документ.

Проте, слід зазначити, що згідно з статтею Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям та статті 1 Закону України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам", малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають на території України, а також інвалиди з дитинства II та III групи, непрацюючі інвалиди з дитинства III групи, а також діти - інвалиди віком до 16 років, мають право на державну соціальну допомогу.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям - щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у гарнітурі формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї;

Заява про надання держав-

ної соціальної допомоги по-дається уповноваженим представником сім'ї до органу соціального захисту населення за місцем його проживання або до виконавчого комітету сільської, селищної ради. Виконавчий комітет сільської, селищної ради передає заяву про надання державної соціальної допомоги до органу соціального захисту населення. (Ст.4 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям")

Таким чином, з особи, яка знаходиться в розшуку і не має постійного місця проживання, практично неможливо стягнути певні кошти. Якщо ця особа буде встановлена, то її загрожує кримінальне покарання на підставі статті 164 КК України: злісне ухилення від сплати, встановлені рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, котрі перебувають на їх утриманні, - карається вилучними роботами на строк до одного року або обмеженням волі на той самий строк.

Помічник адвоката
правозахисного центру
"Романі Яг" В.П.Дідичина
Нatalia Rabionivich

ДОКИ МЕНІ ХОДИТИ ПО ВЛАДНИХ КОРИДОРАХ!

Шановна
редакція!

Я зழушна просити допомоги у вас, бо куди не навідалася до керівників місцевої адміністрації у м.Чоп, то скрізь не знаходжу порозуміння.

А справа ось така. Моя дочка І.Салко померла під час пологів 21 червня 1998 року в селі Галино-Лозоватка на Дніпропетровщині. Я забрала до себе її дітей: Йосипа Салка, який мав на той час 1,5 року, і новонароджену Крістину Салко. Батька дітей через два роки посадили у в'язницю (правда, він не жив з родиною).

Через відсутність документів з пологового будинку, які під час переїздів були втрачені, не змогла оформити свідоцтва про народження дітей.

Чоловік у мене інвалід, уже 8 років не встає з ліжка, живемо матеріально скрутно. Через відсутність документів з пологового будинку досі не можу зареєструвати у органах рахсія дітей та оформити над ними опіку, а також оформити документи на пенсію, яку виділяє держава на їх виховання.

Мало того, у міському відділенні міліції у нас забрали "домову книгу", яку дали для про-

писки з паспортами. Та пропала і книга, і один паспорт.

Я та мій чоловік на межі відача. Невже ми в Українській державі позбавлені прав на нормальне людське проживання. Як це гарантовано Конституцією. Доки триватиме свавілля посадових осіб, адже для того, аби отримати паспорт, який загубився не з моєї вини, я мушу заплатити 38 грн. штрафу!

Люди добрі! Звідки ж мені взяли ці кошти. Невже ті працівники, які сидять у заишних кабінетах, отримують стату зарплату, мають такі бездушні серця! Адже ідейства про дітей-сиріток, яким незабаром треба будейти у школу.

Допоможіть, адже ві остання моя надія.

З повагою Етела
Берталонівна Вароді,
жителька м.Чоп,
вул. Приозерна, 67.

Від редакції

Ми офіційно звернулися до голови міськвиконкому м.П'ятихатки. Копію листа надсилаємо також головному лікарю місцевого пологового будинку села Галино-Лозоватка Дніпропетровської області, який йому підпорядкований.

Лист громадянки Е.Вароді на контролі у редакції.

Чи зазвучить у "Зірці" ромська музика?

Кілька думок, навіяних відкриттям Мукачівського готельно-ресторанного комплексу

Увагу мукачівців та гостей міста над Латорицею привертає готельно-ресторанний комплекс "Зірка". Протягом двох років тут ішла напружена робота, аби по-новому облаштовувати колись відомий у краї та поза ним ресторани. Взялося виконувати цю роботу підприємство "Стар".

Засновник цього підприємства з іноземними інвестиціями компанія "Вартон Контентал Інк". Найперше зверталася увагу, щоб капітальний ремонт та реконструкція готельного комплексу не зіпсували зовнішнього вигляду. Середина майже вся набрана сучасної форми. Нова "Зірка" обійшла в кругленьку суму - майже 3 млн. доларів. Кошти надходили регулярно. Тут працювала велика група кваліфікованих робітників. Минулого четверга міз цікавістю оглядали зовнішній вигляд будови, яка присипала місто, мильвалися його запами, оглядали господарські приміщення. Побували в кафе, що належить до "Зірки", оглянули терасу літнього саду тощо...

На жаль, директора Івана Накиця не вдалося розшукати, бо він був у місті зайнятий справами. Побесдували з кількома працівниками, та й то кілька хвилин, бо наближалася час обіду і вони чекали гостей. Думаємо, нашим читачам буде шківно дізнатися, що при готельно-ресторанному комплексі організоване благо-дійне харчування малозабезпеченої мукачівської єудейської общини на кошти обласної благо-дійної організації "Хесед Шієра". Іх таємниця для відвідувачів за спеціальною методикою і технологією "кочернью".

Втім крає все побачити своїми очима.

Скажемо, згадане підприємство було учасником туристичного ярмарку в Києві. Зарубіжні гости зацікавились. До того ж були представлені на обласній виставці рекреаційних можливостей регіону.

А тепер про ціни. В ресторані 350 посадкових місць. Можна проводити банкети тощо. Журналісти поцікавилися, у яку ціну може обйтися ім якнайскромніший обід у "Зірці"? Погуляли у відповідь: 15 гривень. А щодо

того, аби переночувати? Тут все залежить від гаманця. Спальний номер може коштувати від 90 до 270 гривень за одну людину на добу (комплекс чотиризірковий).

Цю прем'єбу ми написали, як підхід до того головного про яке кількома обзахами.

Місто над Латорицею з'яване із іменем музиканта, про кого ходять легенди. Це - Дюла Галамбоші. Він народився 12 лютого 1911 року в сім'ї музиканта. Його батько Йозеф Галамбоші був відомим у музичному світі краю як дипломований скрипаль. Закінчивши школу, юний Дюла вчився грати на скрипці у батька, а також у знаменитого на той час вчителя музики Горачека. До речі, у нього починалась практично вся музична еліта Закарпаття. В тому числі і відомий ром Дюла Легоцький. Продовжував освіту Дюла Галамбоші у престижному закладі, яким на той час була Словачька музична академія. Його, рома, туди з радістю прийняли, бо за спиною має уже досвід концертної діяльності. Бо ж з 13 років виступав разом з оркестром батька і разом з ним гастролював по всій Чехословаччині й Угорщині.

Молодий музикант захопився Іринкою Балог, дівчиною з музичної сім'ї. У 1940 році вони одружилися.

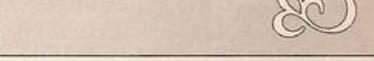
Під час Другої світової війни, незважаючи на великий труднощі і катаклизми, гастролю у будапешті. Лише бомбардування угорської столиці (на початку 1944 року) змушує його повернутися до самого у родині Мукачево.

Дізnavши, що у місто повернулося таке визнане у музичних колах європейське світло, Галамбоші запрошуєть стати пріма-скрипалем у відомому ще в ті часи ресторані "Чіллаг" ("Зірка"). Та всесі цього ж 1944 року з ним трапився трагічний випадок, який наклав відбиток на все його майбутнє життя.

Якось у ресторані заішли два офіцери радянської армії. Прийнявши добру дозу спиртного, вони посварилися. Дюла Галамбоші став очевидцем тієї некрасивої події, та ще й вирішив роз-

На світлині: Дюла Галамбоші, Микола Шівак з сином Робертом, вихованцем Мукачівської музичної школи.

в'язати конфлікт. Він підійшов до офіцерів із скрипкою, почав гравати мелодію. Один з офіцерів був уже цілком п'яним, розмазував пістолетом, а ще передого діяців заініціяла тим, що скрипаль отримав кулю в праве око. Як наслідок - осліп.

Ця подія свідчила облетіла не тільки Мукачево. Вона сягнула за межі краю. Дюла Галамбоші був не тільки людиною, яку біда може поставити на коліна. Він вінtero удосконалював свою майстерність, концертавав.

У 1952-53 роках Галамбоші став нахтненикіном і організатором ансамблю "Угорські мелодії". До того ж був у ньому першою скрипкою.

Широкою була географія гастрольних поїздок колективу. Досі пам'ятають не лише ансамбль, але і його відомих учасників. Це контрабасист Йосиф Галамбоші (рідного брата), Шан-

дора Чурі (скрипала і композитора), Іштвана Чурі (кларнетиста). Від Ужгорода до Прибалтики подолали дороги "Угорські мелодії" під керівництвом Дюли Галамбоші.

Світознаний скрипаль вийшов на пенсію з ресторану "Чіллаг" ("Зірка"). Помер 14 лютого 1986 р., маючи десятки учнів. В тому числі в місті над Латорицею. Похованій теж у Мукачеві.

Газета "Роман Яг" публікувала матеріали про шість братів - музикантів Шіваків, чим підірім містом є Мукачево. Найстарший з них - очолював і свою групу прикрашав доволі роки наївдоміші театр оперети у м. Мінську (Білорусь). Зараз він через хворобу вийшов на пенсію, але консультує музикантів. Живе у браті, який працює у ресурсі музикантів. Ще один брат - Микола Шівак разом із дружиною з концерта-

ми обіїдили чи не весь колишній СРСР. У нього підростає син Роберт, який вчез тепер поєде великих інвестицій з-за кордону, щоб яскравіше сяяла "Зірка"! Варто зробити добрий крок і порозумітися з ромськими музикантами. Найперше братами Шіваками. Во нам розповідали, що вечорами у ресторані звучить жива музика. Грають спільні музиканти, інші. Нехай би до українських, російських, угорських мелодій і пісень додалися й ромські...

Юлія Зейкан,
Євгенія Нарвіцька,
м.Мукачево
Закарпатської області.

АНОНСИ

Побачене, почуте у селі Вільхівка на Іршавщині вражає до глибини душі. Невеличка інформація в "Ром-прес" від 9 жовтня цр. "Божа Матір з'явилася дівчаткам" викликала чималий резонанс серед читавців і дописувачів нашої газети з-за меж області.

Відгукнувшись навіть ромським літератором, голова ромської організації "Аме рома" з м. Золотоніску Володимир Бамбула. Він попросив редактора газети від імені представників своєго товариства обов'язково побувати на місці події. Розібратися щодо сенсації і подати читавцам об'єктивний матеріал.

На цьому фото ви, дорогі читачі, бачите жительку села Вільхівка Ганну Василівну Кобрин. Вона набирає воду із цілющого джерела в урочищі під Джубликом, де 27 серпня 2002 р. дві дівчинки: Альона 10 років та Маріанна 9 років спотукали налякалися, побачивши постать дівчин. Коли вони набрали води і пішли додому, постать їх супроводила. Наступного дня вони вже побачили Божу Матір, яка стояла на хмарині...

Розповіді про диво у Вільхівці читайте у наступному номері "Романі Яг".

КОМЕНТАР ДО ОДНІЄЇ СВІТЛІНИ

Свято з червоними прапорами

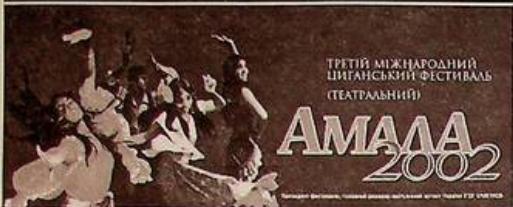
Під час повернення з відрядження у віддалений район Закарпаття, журналістам "Романі Яг" довелося побувати на завершальній частині мітингу в м. Мукачево з нагоди 85-річниці Жовтневої революції.

Зібралися читавці, як на духу, що зібрання на площі перед міською ратушею було нечисленним. Переважали люди літнього віку. Прапори були червоно-кумачеві, як і гасла. Молодь лише споглядала на це дійство. З цього дійшли висновку, що ленінська ідея няк уже не "оволяє масами". На згадку прибрали кілька газет "Большевик", зас-

новник В. Г. Ткаченко. (Як не досліджувади, де вона виходить. Все було безрезультатно). Хіба що примітка: "Листи і матеріали надсилали за адресою: 65026, Одеса-26, а/с 250, свідчина, що більшовики десь у підпіллі в Одесі.

Прибрали також російсько-арабську газету "Солнце" (рус.) - Аш-Шамс (араб.). Її засновник - редактор О. Кривобоков. Видання побачило світ 20.07.2002 року, тиражем 10 тисяч. Мукачівці та гості міста купували газети, як сувенір про перебування у місті над Латорицею.

Вл.Інф.

24-27 жовтня у Києві проходив III Міжнародний ромський фестиваль "Амала-2002".

Слово "амала" означає друзі. Тобо це був конкурс і одночасно зустріч друзів-ромів, які працюють у музичному і театральному мистецтві, підсумок найкращих доробок за рік.

Урочисте відкриття фестивалю розпочалось словами широго побажання піднім роботи керівника свята Ігоря Крикунова.

Із привітанням від імені новопризначеної голови комітету в справах національностей і міграції Г.Г.Москаля виступив його заступник, поет, перекладач, шанувальник ромського мистецтва Рауль Чілачава.

Як епіграфом фестивалю прозвучали слова, прочитані автором, відомим ромським поетом Міхою Козимиренком.

"Амала-2002" - підсумок роботи за рік

Циганська земле, моя єдина,
Колиско працює і мрій,
Приими усіх! від свого сина,
Теплом і вірою зірй!

Я вірю - радість нас чекає
Під неба голубим шатром,
Де пісня птахом з вуст злітає
Всіхінчиться Доля тобій!

Що ж побачили гості глядачі
під час роботи цього свята?

Це одну з найкращих на сьогодні виставу Київського ромського театру "Роман" музично-драматичний твір "Циганська муз" за поемою Ліни Костенко.

У виставі порушуються питання самосвідомості ромів, значення романської мови, значення поета. На розсуд глядачів ніби виносилися діалоги ромської поетеси Папуші та старого вожака табору: "Циганську масти виносити на люди!!" Будь проклятий наїв,
Хто зважиться на це!
Сережками трясти,

співати гарно - ї досить.
Панка приворожити,
здурити когось - не гріх.
А літери писати -
тебе ніхто не просить.
Поезія? Народ?
Ти що - проти своїх?
Ми плем'я, ми горох.
Ми хотимось по світу.
Там прикорна.
Там женя. А корена - ніде.
Ханай своє життя,
звірятко повногруде!
Розкручуй карусель
цвітастих спідничок!
Минулого нема.

Майбутнього не буде.
С скрипка, с життя.

І ти на ній - смічок."
Зовсім у іншому ракурсі про становище ромів у суспільнстві музична вистава Македонського театру (м.Скоп'є) під керівництвом Орхана Джасаровського.

Глядачам була представлена також п'єса відомого болгарського драматурга Христо Ботева

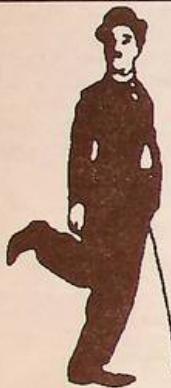
щими виступами. В першу чергу з сольними концертами групи "Руска Рома" (м.Москва) під керівництвом Ігоря Сакічі.

Закінчився фестиваль, який неможливо було пропустити без фінансової підтримки Міжнародного фонду "Відродження" та керівників програм "Рома України" Сергія Дьоми та Золі Кондура, галаконцертом лауреатів фестивалю - квартету "Ромен" (м.Москва), народного артиста України Леоніда Сандуленка, артистів Дмитра Кліманченка, Петра Чорного, Олександра Чукленка (Барона) та інших.

На світлині: режисер О.Джасаровський (зліва) та виконавець головної ролі у спектаклі "Іріпіл" С.Себовський

3 фестивалю
Євгенія Навроцька

Чарлі Чаплін

Міфи і реальність (до 25-річчя з дня смерті)

санні сценарії", акторське виконання, постановку і виробництво фільмів, що демонструють зрілій характер митця, котрий підкоряє свій комедійний дар і виразні можливості жанру високі мети осмислення і виразу трагичних конфліктів сторіч, матеріального прогресу і духовного здичавиння.

У 30-ті роки Чаплін у фільмах "Вогні великого міста" (1931) та "Нові часи" (1936) показав безплідність пошуку "одинокого скитаця". Ці картини стали кульминацією теми маленької людини і прологом до протесту і еволюції героя. Ця еволюція складає основу сатиричної комедії "Великий диктатор" (1940), де Чаплін з'являється відразу в двох полярних персонажах - еврея-перукаря і диктатора Хінкеля і завершує картину прямим закликом до простих людей не підкорятися насилю.

У роки макартизму Чаплін зняв пессимістичний філософський етюд "М'сьє Верду" (1947), де вперше показав поразку малої людини.

На початку 50-х років він покидає США, оселяється у Швейцарії, де завершує роботу над ліричною драмою "Вогні рампі" (1952), створює сатиричний фільм на тогодчу Америку "Король в Нью-Йорку" (1957). Останній фільм Чапліна "Графіння з Гонконгу" (1967) розкриває його шанувальників.

У 1972 році Чаплін останній раз відвідав США, щоб отримати ще одну спеціальну премію "Оскар" за "великий вплив на перетворення кіно у мистецтво ХХ століття". Королевою Великобританії Елизаветою II у 1975 р. нагороджений титулом "сер".

Тайни, таємниці...

У своїй книзі "Моя біографія" (Київ, "Мистецтво", 1989 р.) Чарльз Спенсер Чаплін пише: "Бабуся моя

Батьки Чарлі Чапліна: Ханна Чаплін (1865-1928); Чарльз Чаплін старший (1863-1901).

була напівциганкою. Цей факт був родинною таємницею, і його старанно приховували. Двоче прізвище її було Сміт. Я пам'ятаю її як невисоку на згіст жіваву стареньку леді, що завжди зустрічала мене надзвичайно лагідно. Вона померла, коли мені не було ще 7 шести років. З дідом вона розлучилася, а через яку причину, ні він, ні вона не казали."

Ці рідкі він присвячує своїй бабусі по материнській лінії (Ханні Чаплін), яку добре пам'ятає і все життя загадував про неї з теплом і доброзичливістю. Спогади дитинства про бабусю Чаплін поєднані з тієї вмінням ворожити на картах. "З своїх карт вона розказала мені мое майбутнє, - згадує Чарлі. - Досі моя мама, яка була дуже набожна, завжди зачіпувала проци цього. Пригадуючи це (хоча я був ще дуже малим), дуже дивувався звідки буся бачить і може розповісти мені про те, що буде насправді. Тоді вона мені сказала, що буде у мене важке сирітське дитинство, бачила темні тіні на мені. Розповіла про важку долю, мистецьку жилку і успіх, який на мене очікує."

Подальше життя актора підтвердило правдивість розповідей бабусі.

Хоча англійський варіант книги вийшов у 1964 році, в ньому було багато "білих плям". Чаплін широко розповідає про все, чому він сам був свідком, він міг і помілиться, якщо знав про щось лише від інших. Налевне, що і Ханна Чаплін, як і кожна мама, намагалась, як могла, відсторонити своїх дітей від неприємних речей. Деякі критики Чапліна сумнівалися, що його дитинство було таке жахливе, як він описує. Нове дослідження доводить, що найстрашніше Ханна Чаплін приховувала від дітей. Вони настільки голодували, відмовляясь від їжі, яку залишала дітям, що Чаплін декілька разів повторює її фразу, що вразила у його пам'ять, коли вона перебувала у лікарні: "Якщо б ти дав мені тоді чаю, я б не захвіорла". Це змусило деяких авторів знову повернутися до теми раннього дитинства Чарлі.

У книзі Девіда Робінсона "Чарлі Чаплін. Життя і творчість" автор скрупульто, на документальних матеріалах "досліджує" ро-

довід Чаплінів і знаходить..., що ромську кров він успадкував від бабусі по чоловічій лінії. Так, "ЗО жовтня 1854 р. дід великого Чарлі, ще не досягнувши повноліття, оженився на сімнадцятирічній ромі Елен Елізабет Сміт. Вінчалися вони в Інглії, в парафіяльній церкві св. Маргарити."

Можливо, "блі пламі" обміналися вибірково, свідомо. Але факт той, що Чаплін відкрив го воріть про ромські корені у своїх мемуарах. І це виклик тогодчастому та й сьогоднішньому сусільству. А можливо, свою роль у цьому відіграла елементарна порядність, почуття гумору.

Як би там не було, але Чаплін для більшості жителів планети, безумовно, гений - гений добра.

І якщо у жорстокому ХХ столітті більше стало тепла, співчуття до бідних і прінижених, то заслуга великого клону тут безперечна. Якби не існувало чаплінського мистецтва, століття було би більше жорстоким. Не існує, на жаль, пристрою, який би міг вимірювати добро, сердечність, любов до біжихного, тобто ті почуття, які сляя і сіють у людські душі фільми маленького Чапліна. Число глядачів не можна вимірювати. Це мільйони і мільярди. По покоління у багатьох країнах споглядали його фільми, сяяли, замириали, обливалися слізами, переживали за маленького, смішного, беззахисного чоловічка з суміннями очима. Глядачі всмоктували в себе любов і ніжність до всього людяногого, бо в чаплінських фільмах поєднаніся воєдино величина майстерність і величний гуманізм. Попри все він сів віру в себе.

Завжди треба мати, за усіх обставин, почуття надії на краще. Через багато років Чарлі Чаплін говорив своєму синові: "Наййті у приюті, навіть на вулицях, коли я намагався знайти їжу, щоби вижити, я бачив себе найбільшим у світі актором. Я повинен був відчувати той прилив сил, яку дарує повна віра у себе. Без цього ти приречені".

Сподіваймося і ми на краще.

Ева Сюрет

Романе чачіне

О чогорро, май барвало ле насвале барвалестар.

Бідний багатший за хвортого багатого.

Кай гейлас о Пінтя, кготе гейлас ві о Кінта.

Куди пішов Пінтя, туди пішов і Кінта.

О трайо касавой,

сар ле чгорреско гад: чінгердо, мелало.

Життя таке, як в бідного сорочка: розірвана і брудна.

Те ту мареса ле джуклес, сако марела лес. Якщо ти будеш бити собаку, то ти кожен буде бити.

Аканак кірлас леске лескі зумі.

Зараз йому зварили його суп.

Баро кашт мішкісардас.

Велике дерево потряс.

Нант бахт сі о мануш.

Голе щастя є людина.

О баро гіндо парнірел, е бріга пугурarel. Від великих дум більш, від суму старіш. Е пірі сі ла дакі, е рой ле дадескі.

Каструля для мами, а ложка для батька.

Май лачі в ромні, сава баро манушіше сі, сар сава баро шукаріне.

Найкраща дружина, яка має велику людяність, ніж та, котра має вроду.

Поради від Ради

(з 13 по 28 листопада)

Осінь - це пора року, коли ми підбиваємо підсумки. Але наступного тижня можна розпочинати нові справи, заводити нові знайомства.

Бажано налагодити стосунки тим, хто посвятився, особливо закоханим.

Дуже корисно спілкуватися з людьми, які мають добру вдачу. Це дасті вам наснагу і натхнення на конкретні дії.

18 і 19 листопада бажано проявити обережність. Уникати конфліктів. Декі зустрічі в ці дні можуть не відбутися взагалі. Або будуть перенесені на наступний тиждень.

30 листопада краще збавити темпи, бути уважними до свого здоров'я, особливу увагу приділити раціональному харчуванню. Можливі загострення захворювань слухника та печінки.

Але діти, які народилися в цей період, будуть дуже жуваві, кмітливі і доброзичливі. Загалом, наприкінці листопада знайдеться багато приводів для свят.

ПІВРАСА

Одна медсестра показує на хвортого і питала в іншої:

- Це той боксер, якого збив мотоцикліст?

- Ні, це той мотоцикліст.

Ф Ф Ф

Ек дукаді пгнєн сікавел про насвало ай пгучел кавратар.

- Кадо кодо боксеро, савес маладяс о мотоциклі.

- На, кодо вов мотоциклісто.

РОМАНІ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серії КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Евгенія Навроцька

Редакція не завжди подає позицію авторів. За точність кавдритів фахівців відповідає автор. Редакція зберігає за собою право вимагати здачу матеріалів передруком.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (0312) 3-21-59.
E-mail:romyag@tn.uz.ua
http://www.romanyag.uz.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул.Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1892

Амарі історія. Наша історія

Бурхливе ХХ століття

При розгляді становища ромів початку ХХ століття, необхідно розрізняти західноєвропейське законодавство з одного боку і східноєвропейське з іншого.

Якщо західноєвропейське законодавство, мається на увазі у таких країнах, як Німеччина, Франція, Іспанія, Швейцарія, притримується більш жорстких норм щодо ромів, то в ряді інших країн (Англія) навпаки законодавчо підтримується осілий спілок життя - створення ромських поселень, початків племені, роботи шкіл.

1904р. Прусський Ландаг (уряд) одноголосно приймає рішення про регулювання рухів ромів, їхніх засобів до існування.

1905р. Розробка нового німецького законодавства Альфредом Діллманом Зігеунгером.

Буч, за яким ромів визнають "спеціфічною нацією", яка має керуватися лише поліцією. На його основі буде розроблено Нюрнберзький закон 1935 року.

1905р. На конференції у Софії роми вимагають право голоса на виборах.

17 лютого 1906р. прусський міністр за кордонних справ додає до списку двосторонніх угод вимогу вигнання ромів із Австро-Угорщини.

Бельгії, Данії, Франції, Італії, Люксембургу, Швейцарії, Росії за пошуки законів, незаконний вилов риби, кемпінг. Часткове шкільне навчання забороняється ромським дітям, чи сім'ї кочують через визначену територію.

1907р. В Бельгії народився Джанго Рейнгард - відомий джазовий гітарист.

1908р. "Дитячий Акт" в Англії зобов'язує ромських дітей відвідувати школу, але не більше як півроку. Дія цього Акту буде продовжена 1944 році.

1909р. Уряд Швейцарії просить уряди Італії, Франції, Австрії надати інформацію про рух ромів. Міністерство юстиції починає національну реєстрацію.

1912р. Французыкий уряд законодавчо закріплює створення інформаційних даних (фотографія, відбитки пальців) на всіх ромів. Закони залишилися чинними до 1970 року.

1914р. Новий закон забороняє міграцію ромів у Швейцію. Закон мав чинність до 1954 року. У законодавстві Норвегії і Данії того часу також є подібні нормативні акти.

1919р. Конституція Веймарської республіки (Німеччина) гарантує Roma i Sinti повній рівні прав громадян,

але вони не виконувалися.

1919р. В Болгарії засновується ромська організація "Майбутнє".

27 липня 1920р. Міністерство Суспільного Благополуччя в Дюссельдорфі забороняє Sinti входити в будь-яке приміщення, де є ванни, басейни, а також на територію курортних місць та парків.

Того ж року психіатр і суддя Альфред Хоч "доводить", що "заслуговує" життя, є гуманним. Ця праця послугує основою гітлерівських нацистських законів 1933 року.

1923р. Випуск у Болгарії першого ромського журналу "Майбутнє".

1925р. Створення Асоціації ромських письменників у Росії.

Підготувала Евгенія Навроцька

"Ромська красуня - 2002"

Марія, 20 років,
с. Вільхівка

Марія, 18 років,
с. Вільхівка

Оксана, 15 років,
с. Боржава

Редакція газети "Романі Яг" її надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.

Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

Бураценгере галушки

Бураца, аро, коломпіра, пурум, жірро, попрос, лопі, папріка, вегета, лон.

О бураца твояс (морас) мішто аврі, чінгерас про котора сюває андро паї те таць. Сар аба тадлас лас варехага лас аврі гамісарас мішто андро шітало паї, андало паї чівас пре вареха а мухас те чульнав аврі о паї. Лас о жійрос чінгерас андро бутер пурума (вай дуй баре) ай мухас о пурума цера те петьол. Пала кодо чівас андре о бураца, андре бураца чівас попрос, лопі папріка, вегета те лон ай мухас те петьол. Пала кодо сюває ек цера пайорі, гой те на лабол. Пала кодо керас хумер пра галушки рояко хумер. Лас 5 баре коломпіра рандас про тарлос андро гаміме коломпіра чівас цера пайорі ай о арк керас хумер. сюває андре пірі паї, гой те таць (кроп). Сар о паї таць. сюває пресіні деска о хумер, ай рояса андро паї скодас рояко хумер галушки. Сар аба тадлас, кідас аврі андро чаро. Андро галушки чівас о пражіме бураца ай о лон ай мішінас.

РОМАНЕ ХАБЕННАТА

Галушки з грибами

Гриби, мукі, картопля, цибуля, жир, чорний перець, червоний перець, вегета, соль.

Гриби добра місмо, ріжемо на шматки, кидаємо у воду, варимо. Потім вибираємо друшляком і зливаемо холодною водою, чекаємо, аби вода стекла. Розтоплюємо жир, додаємо 2 великих цибулини, смажимо. Потім додаємо гриби, чорний перець, вегету і соль. Залишаємо, аби тушкувалися. Потім трохи доливаємо води, мукі, що не підгоріло. Одночасно робимо галушки. Беремо 5 великих картоплин, настригаємо іх на терці, додаємо води, мукі. Наливаємо у кастрюлю воду, аби закипіла. Коли вода закипила, ставимо води, мукі. Наливаємо у кастрюлю воду, аби закипіла. Коли вода закипала, ставимо води, мукі. Наливаємо у кастрюлю воду, аби закипіла. Готові галушки запливамо грибною засмажкою і все перемішуюмо.

Просимо обізватися!

Журналісти "Романі Яг" знайшли ряд документів жительки міста Ужгорода, ветерана Великої Вітчизняної війни Петрушевої Феодори Самойлівни 1924 року народження.

Просимо Феодору Самойлівну або ж її рідних та близьких зателефонувати в редакцію за номером 3-21-59 протягом робочого дня.